

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆՈՆՆԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ-ՄԻԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ 1)

Ա. Ընդհանուր կանոններ:

1. Հայոց եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները կարգւած են եկեղեցիների ու վանքերի մօտ՝ քաղաքներում և գիւղերում—հայոց երկու սեռի մանուկներին հոգևոր կրթութիւն և կարևոր գիտելիքների սկզբունքներ մատակարարելու համար:
2. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները բացւում են հրամանով Վեհափառ Հայրապետի ամենայն Հայոց և կառավարւում են թեմակալ առաջնորդների ձեռքով, համաձայն սույն կանոնադրութեան և Նորին Վեհափառութեան առանձին հրահանգներով:
3. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները բաժանւում են երկու կարգի՝ Միդասեան և Երկդասեան:
4. Ուսման տևողութիւնը աշակերտների և աշակերտուհիների համար սահմանւած է՝ առաջին կարգի համար ոչ պակաս քան երեք տարի, իսկ երկրորդ կարգի համար՝ հինգ տարի:
5. Այն եկեղեցին, որը իւր արդիւնքների սղութեան պատճառով անձեռնհաս է առանձին ուսումնարան պահելու՝ առաջնորդի կարգադրութեամբ կարող է օժանդակել մի ալ ուսումնարանի պահպանութեան:
6. Միմեանց մօտիկ գիւղերը, ի մի գումարելով իրանց եկեղեցական և ժողովրդական գումարները, կարող են պահել մի կենտրոնական ուսումնարան, որի տեղը ընտրւում է առաջնորդը:
7. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները տղաների և աղջիկներին

1) Հրամանով Տ. Տ. Մակար Վեհափառ Կաթողիկոսի հրատարակւած են Վեհափառ Եկեղեցական-Միական Ուսումնարանաց Հայոց, ի Վաղարշապատ. ի տպարանի Սրբոյ Կաթ. Էջմիածնի, ՌՅԼԸ—1889», որ Թարգմանաբար ղենւում ենք Վուրճա-ի ընթերցողներին առջև:

համար պէտք է միմեանցից ջով լինին, թէպէտ և երկուսն էլ գտնւեն միևնոյն եկեղեցու դաւթում:

8. Բոլոր եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները պէտք է ունենան որոշած ձևի լինիք, որը պահպանւում է հոգաբարձութիւնների նախագահների մօտ:

9. Հալոց եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները թէ միդասեան և թէ երկդասեան, ըստ ղինւորագրութեան կանոնադրութեան, վաշելում են չորրորդ կարգի ուսումնարանների արտօնութիւնները, համաձայն IX չաւելւածի 53-երորդ չօղւածի ղինւորագրական կանոնադրութեան (IX приложение к 53 статье устава воинской повинности, 1888 г.):

10. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանների ուսուցիչները, եթէ վիճակահանութեամբ պարտաւորւեն ղինւորութեան գնալու, ազատ են իսկական ղինւորական ծառայութիւնից, և համարւում են շօրքերի պահեստի կարգում տասն և հինգ տարւալ ընթացքում. իսկ եթէ կատարեն ուսուցչութեան պաշտօնը անըզհատ վեց տարի և ցոյց տան տարէ ցտարի իրանց պաշտօնավարութեան վկայագիրը, իսպառ ազատւում են ղինւորական հարկից: (Уст. воинск. повинн. ст. 63. изд. 1888 г.).

Բ. Առաջնորդների մասին:

11. Վիճակների առաջնորդները, խնդրելով Վեհափառ Հայրապետից իրաւունք՝ բանալ եկեղեցական-ծխական ուսումնարաններ, նոյն չափարարութեան մէջ պարտ են ծանուցանելու Նորին Վեհափառութեան՝ թէ ո՞ր տեղում և որպիսի ուսումնարան կամենում են բանալ և ո՞ր արդիւնքով նոքա պիտի պահպանւին:

12. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները պահպանւում են եկեղեցական արդիւնքներով, աշակերտների և աշակերտուհիների թօշակներով և ժողովրդի կամաւոր նւէրներով՝ առաջնորդների կարգադրութեան համաձայն:

13. Առաջնորդները հրաման են տալիս գործադրել եկեղեցու արդիւնքների մի մասը, իսկ ժողովուրդը լանձն է առնում համախօսական թղթով լրացնելու այն գումարը, որ հարկաւոր է ուսումնարանի պահպանութեան համար:

14. Եթէ մի որ և է ուսումնարանի պահպանութեանը արդելաւիթ պատճառներ հանդիպեն, առաջնորդները, ամեն հնարաւոր ջանք գործ դնելուց չտու, տնօրինում են արժանը և անլապաղ ծանուցանում են Նորին Վեհափառութեան իրանց կարգադրութիւնների մասին:

15. Առաջնորդները առաջարկում են հոգաբարձուներին և խնամակալներին ի հաստատութիւն Վեհափառ Հայրապետի:

16. Առաջնորդները ուսուցիչները՝ և վարժուհիներ կարգելու և արձակելու մասին անկապաղ լստնում են Վեհափառ Հայրապետին:

17. Առաջնորդները առանձին հրահանգով կանձնում են մերձաւոր ուսումնարանական գործերի հսկողութիւնը գաւառներում իրանց փոխաւորողներին, որոնք աջակցում են հոգաբարձուներին և աւագ-ուսուցիչներին, լաճախում են ուսումնարանները դասախօսութիւնների ժամանակ, նախագահում են հանդիսակառարութիւնների և հարցաքննութիւնների ժամերին և իրանց բոլոր գիտողութիւնները ուսումնարանների բարոյական և ուսումնական ընթացքի և տնտեսական վիճակի մասին՝ հաղորդում են առաջնորդներին:

18. Առաջնորդները, ըստ իրանց նկատողութեան, կարգում են հոգաբարձու քահանաներից մէկին, որը միևնոյն ժամանակ է նաև հոգաբարձութեան նախագահ:

19. Առաջնորդները կարգում են աւագ-ուսուցիչներին և աւագ-ուսուցչուհիներին, և հաստատում են աւագ-ուսուցչից առաջարկած ուսուցիչներին և ուսուցչուհիներին պաշտօնի մէջ:

20. Առաջնորդները հաստատում են մանկավարժական խորհուրդների արձանագրութիւնները տարեկան հարցաքննութիւնների արդիւնքների մասին:

21. Առաջնորդները, ուսումնական տարւաջ վերջը, բոլոր տեղեկագիրները վիճակի բոլոր ուսումնարաններին վերաբերեալ, մատուցանում են Վեհափառ Հայրապետին իրանց գիտողութիւններով կանոնների մասին, ուսման ընթացքի և նոցա տնտեսական վիճակի մասին՝ ոչ ուշ քան Յուլիսի վերջը:

22. Առաջնորդները, եթէ կամենան իրաւունք տալ գործածել դասական գրքեր արտաքույ հաստատած ցուցակից, պարտ են նախ ուղարկել նոր գրքից մի օրինակ, իրանց գիտողութիւններով, և հալցել Նորին Վեհափառութեան հաստատութիւնը:

Գ. Հոգաբարձուների մասին:

23. Երկդասեան եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները, թէ քաղաքներում և թէ գիւղերում, պէտք է ունենան չորս հոգաբարձու՝ երկու անձնափոխանորդներով: Հոգաբարձուներից առաջինը լինելու է քահանաներից մէկը, առաջնորդի որոշման համաձայն, երկրորդը՝ եկեղեցու երեսփոխանը, իսկ երկուսը, անձնափոխանորդներով հանդերձ, ընտրւում են նոյն եկեղեցու ծխականներից երեք տարի ժամանակով:

24. Միդասեան եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները, թէ քաղաքներում և թէ գիւղերում, պէտք է ունենան երեք հոգաբարձու՝ մի անձնափոխանորդով: Հոգաբարձուներից առաջինը լինելու է քահանաներից

մինը՝ առաջնորդի որոշման համաձայն. երկրորդը լինելու է եկեղեցու երեսփոխանը, իսկ երրորդը, անձնափոխանորդով հանդերձ, ընտրվելու է ծխականներից՝ երեք տարի ժամանակով:

25. Հոգաբարձուները գիւղերի եկեղեցական-ծխական կենտրոնական ուսումնարանների պէտք է լինին՝ քահանան, առաջնորդի որոշման համաձայն, և երեսփոխանը ալն գիւղի եկեղեցու, որի մէջ գտնւում է կենտրոնական ուսումնարանը, նույնպէս և երեսփոխանները ալն եկեղեցիների, որոնց ծխականները, առաջնորդի կարգադրութեան համեմատ, նպաստում են ալն ուսումնարանի պահպանութեանը՝ եկեղեցական կամ ժողովրդական արդիւնքներով:

26. Փահանսան հոգաբարձու է միանգամայն և հոգաբարձութեան նախագահը:

27. Հոգաբարձուները իրանցից մէկին կարգում են գանձապահ իրար փոխադարձ երաշխաւորութեամբ:

28. Հոգաբարձուների և անձնափոխանորդների ընտրութիւնը կատարւում է առաջնորդների հրամանով, փոխանորդների և գործակալների ձեռքով եկեղեցիների գաւթում՝ հետեւեալ եղանակով.

ա. Մի քանի օր առաջ փոխանորդները կամ գործակալները կազմել են տալիս ալն եկեղեցու ծխատէր քահանաների ձեռքով, որի անունով քացած է ուսումնարանը, իրանց ալն ծխականների ցուցակը, որոնք լրացրել են 25 տարին. ապա ծանուցումով եկեղեցու մէջ և առանձին հրաւիրական թերթով, կոչւում են ցուցակագրած ծխականները պատգամաւորների ընտրութեան համար:

Եւսօթ. ժամաւորները ¹⁾ իրաւունք չ'ունին մասնակցելու պատգամաւորների ընտրութեանը:

բ. Ժողովի կաշանալու ժամանակ, փոխանորդը կամ գործակալը, ծխատէր քահանաների ներկայութեամբ, վերը փշած ցուցակի համեմատ, որոշում է աւելի քան հինգերորդ մասը բոլոր ցուցակագրածների, կատարւում է պատգամաւորների ընտրութիւնը նոյն եկեղեցու չափահաս ծխականների միջից:

գ. Պատգամաւորների թիւը որոշւում է ալսպէս. եկեղեցու առաջին հարիւր ծխերից (և ոչ ժամաւորներից) ընտրւում են հինգ անձն, մնացեալ հարիւրներից՝ ամեն մէկից երկու անձն:

Եւսօթ. Հարիւրից պակաս ծխականները ընտրւում են հինգ պատգամաւոր, և երկու հարիւրից պակասը՝ ընտրւում են եօթ պատգամաւոր և ալս:

1) Ի հարկէ՝ ժամաւորները, որոնք միւլնոյն ժամանակ և ծխական չեն:

դ. Եթէ ներկայ եղող ընտրողները սակաւութեան պատճառով պատգամաւորները ընտրութիւնը առաջին անգամ խանգարւի, ծխականները հրաւիրուած են երկրորդ անգամ գումարելու՝ մի շաբաթից լետու. եթէ երկրորդ անգամ ևս, միմիայն ծխականները՝ զանցառութեան պատճառով, ընտրութիւնը չը կատարւի, առաջնորդը տնօրինում է արժանը՝ ուսումնարանի գործը կառավարելու համար, նախապէս Վեհափառ Հայրապետի հաճութիւնը ստանալուց լետու:

և. Պատգամաւորները, իրանց ընտրութիւնից մի շաբաթ լետու, գումարուած են եկեղեցու դահլիճը, փոխանորդների կամ գործակալների նախագահութեամբ և ընտրում են հոգաբարձուներ և անձնափոխանորդներ սահմանած թւով՝ նոյն եկեղեցու ծխականների (և ոչ ժամաւորների) միջից:

դ. Պատգամաւորների ժողովը ճանաչում է օրինաւոր, եթէ ներկայ գտնւեն նոցա ընդհանուր թւի 3/4-ը:

Մանօթ. Հոգաբարձուներին ընտրելուց լետու, պատգամաւորների իրաւունքը ընդմիջտ լուծւած է համարուած:

29. Այն ծխականները, որոնք վարձած ունին եկեղեցական և ուսումնարանական կալւածներ և կամ որոնք օրինաւոր պաշմանադրերով և մուրհակներով պարտաւորութիւն են կրում դէպի նրանց, զրկւում են հոգաբարձուի պաշտօնի համար ընտրւած լինելու իրաւունքից:

30. Այն ուսումնարանների ուսուցիչները, որոնց համար ընտրւում են հոգաբարձուներ, իրաւունք չ'ունին ժողովի մէջ ընտրող կամ ընտրելի լինելու:

31. Ուրիշ եկեղեցիներից նպաստ ստացող ուսումնարանների հոգաբարձուների ընտրութեան համար գումարուած են պատգամաւորները ալն եկեղեցու, որի անունով բացւած է ուսումնարանը. պատգամաւորների հետ մասնակցում են երեսփոխանները ալն եկեղեցիների, որոնք նպաստ են տալիս, և լետու կատարում է հոգաբարձուների ընտրութիւնը միացեալ եկեղեցիների ծխականների միջից:

32. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանները, որոնք պահպանւում են լատուկ խնամակալներով, կառավարւում են նոյն խնամակալների ձեռքով՝ նախագահութեամբ ալն քահանայի, որին խնամակալները, առաջնորդի միջոցով, կ'առաջարկեն ի հաստատութիւն Վեհափառ Հայրապետի:

33. Եկեղեցական-ծխական ուսումնարանների հոգաբարձուները իրանց պաշտօնը ստանձնելուն պէս, կազմում են տարեկան ծախքերի մատակարարութեան տարեկան նախահաշիւը՝ իրանց պաշտօնավարութեան երեք տարեալ ժամանակամիջոցի համար և, առաջնորդի հաստատութիւնը ընդունելուց լետով, ըստ ամենաշնի վարւում են համաձայն ալն նախահաշիւի: Այս նախահաշիւ մէջ փոփոխութիւններ կարող են լինել առաջնորդի գիտութեամբ և ալն՝ շատ բացառական դէպքերում:

34. Ուսումնական տարին աւարտելուց յետոյ, հոգաբարձուները փոխանորդներին կամ գործակալներին ձեռքով ներկայացնում են առաջնորդներին ուսումնարանների մոտքերի և ծախքերի տարեկան հաշիւները:

35. Ուսումնարաններին հոգաբարձութիւնները պէտք է հոգ տանեն, որ իւրաքանչիւր ուսումնարանում, ըստ չափու կարողութեան, դռնէին դրադարաններ և դասական պիտուքներ:

36. Հոգաբարձուները առհասարակ պէտք է հոգ տանեն ուսումնարաններին ուսումնական պիտուքների մասին, մանաւանդ նոքա պէտք է հոգան, որ աշակերտներին դիւրագլին արւեն ալն պիտուքները, որոնց համար աշակերտողներից առանձին վճար է վերցնւում:

37. Հոգաբարձութիւնները ունին ստանալու առաջնորդներից երկու ժապաւինած տպագրւած մատեաններ, որոնցից մէկում պէտք է ցուցակագրւեն ուսումնարանների բոլոր կահ կարասիքը, որպէս նաև գրքերը և այլ ուսումնական պիտուքները. իսկ միւսում՝ պէտք է նշանակւեն ուսումնարանների դրամական մոտքը և ծախքը:

38. Հոգաբարձուները կամ անձնափոխանորդները, իրանց պաշտօնավարութեան ընթացքում, իրաւունք չ'ունին եկեղեցու և ուսումնարանի կալածները վարձով վերցնելու և գումարները անձամբ շահեցնելու:

39. Բոլոր պաշտօնեաներին ռոճիկները սահմանւում են հոգաբարձուներից, թեմակալ առաջնորդների հաստատութեամբ՝ նալած ուսումնարանի դրամական կարողութեան:

40. Հոգաբարձուները, իրանց պաշտօնավարութիւնը աւարտելով, չանձնում են նոր ընտրւածներին ուսումնարանի բոլոր կալքը և գուքը, հաշւմատեանները և մնացորդ գումարները և եթէ լինի որ և է կորուստ ուսումնարանի գումարներից և կալքերից, իրանց պաշտօնավարութեան ընթացքում, պարտաւոր են իրար փոխադարձ երաշխաւորութեամբ իրանց անձնականից վճարել:

Դ. Ուսուցիչների մասին:

41. Ամեն ոք, որ կամենայ իրան ներել մանկավարժական կոչման և կարգել ուսուցչութեան պաշտօնում հալոց եկեղեցական-ծխական ուսումնարաններին մէջ, պէտք է խնդիրք տալ Կանոն Նորին Վեհափառութեան, խնդրագրին հետ կցելով ուսման վկայականը, որպէս նաև ծանուցանելով իւր անցած գործունէութեան մասին:

42. Միայն ալնպիտիններ են կարգւում, որոնց անունները մուծւած կը լինին Վեհափառ Հայրապետից հաստատւած ուսուցիչների և ուսուցչուհիների ցուցակի մէջ:

43. Ուսուցիչների և ուսուցչուհիների ընդհանուր ցուցակի մէջ մուծ-

ւածները, երբ կ'ընտրեն պաշտօնավարութեան տեղին եկեղեցական-ժխական ուսումնարաններում, ըստ իւրաքանչիւր թեմի, խնդիրք են տալիս այն թեմի առաջնորդին, որի մէջ գտնուում է ուսումնարանը:

44. Ուսուցիչները և ուսուցչուհիները, որոնք կամենում են ծառայել այն ուսումնարաններում, որոնք պահպանւում են խնամակալների ձեռքով, խնդիրք են տալիս նոցա նախագահի անունով, որը առաջարկում է խնամակալներին ընտրելու և հաստատելու ուսուցիչներին և ուսուցչուհիներին կարգելու մասին և ծանուցանում է թեմի առաջնորդին: Նոյն ձևով կատարւում է նաև աւագ-ուսուցչի և աւագ-ուսուցչուհու նշանակելը:

45. Ուսուցիչների և վարժուհիների ընտրութիւնը լինում է Վեհափառ Հայրապետից հաստատւած ընդհանուր ցուցակի միջից՝ այս եղանակով:

ա. Թեմական առաջնորդը, ընտրելով ընդհանուր ցուցակից, կարգում է արժանաւորներից որ և է մէկին աւագ-ուսուցչի կամ աւագ-վարժուհու պաշտօնում և լանձնում է նրան հրաւիրել ուսուցիչներ և վարժուհիներ նշանակւած տեղի համար:

բ. Աւագ-ուսուցիչը կամ աւագ-վարժուհին, տեղական հոգաբարձուների հետ խորհրդակցելուց վետոյ, ընտրում է ուսուցիչներ և վարժուհիներ ընդհանուր ցուցակի միջից և առաջարկում է թեմական առաջնորդի հաստատութեանը:

46. Չի կարելի երկու ուսումնարանների համար կարգել մի աւագ-ուսուցիչ կամ մի աւագ-վարժուհի:

47. Աւագ-ուսուցիչը կամ աւագ-վարժուհին լանձն է առնում ուսումնարանի վերաջ մերձաւոր հսկողութիւնը թէ ուսումնական և թէ բարոյական մասին՝ այն է:

ա. Հսկել ուսուցիչների և վարժուհիների կանոնաւոր և արդիւնաւէտ դասաւանդութեան վերաջ:

բ. Կրթել աշակերտողներին բարոյական դաստիարակութիւնով և պարկեշտ վարքով:

գ. Նախագահել մանկավարժական խորհուրդներին:

դ. Անթերի կատարել բոլոր կանոնները և հրահանգները, որպէս նաև ուսման ծրագիրը, որ տւած է եկեղեցական-ժխական ուսումնարաններին ի գործադրութիւն:

ե. Պահել աշակերտողների ցուցակը:

զ. Առաջարկել առաջնորդին և՛ հոգաբարձութեան կիսամեայ համառօտ տեղեկագիրը լուծար ամսին և՛ տարեկան մանրամասն տեղեկագիրը չունիս ամսին:

է. Տանել եկեղեցի խմբովին աշակերտողներին կիւրակի և տօն օրերին ուսուցչուհիների և վարժուհիների հետ միասին, նախապէս բացատրելով աշակերտողներին օրւայ խորհուրդը:

ը. Հսկել, որ կանոնաւորութեան մէջ պահւին օրագրական մատեանները և աշակերտներին ցուցակները:

Թ. Իւրաքանչիւր տարւակ վերջը, ուսումնական տարւակ ընթացքում իւր ձեռքում եղած բոլոր թղթերը և մատեանները առանձին ցուցակով կանձնել հոգաբարձութեան:

Ժ. Պատրաստել ուսման վկայականներ և հոգաբարձութեան նախագահի ու իւր սեպհական ստորագրութեամբ և ուսումնարանական կնիքով վաւերացրած՝ անցկացնել ուսումնարանի առանձին մատեանը և տալ մանուկների ծնողներին կամ նոցա խնամակալներին՝ մատեանի մէջ ընդունողներին ստորագրել տալով:

Ե. Մանկավարժական խորհուրդի մասին:

48. Մանկավարժական խորհուրդի պարապմունքների խնդիրներն են.

ա. Աշակերտողների ընտրութիւնը նախընթաց հարցաքննութիւններից չտուլ:

բ. Աշակերտողների արձակումը թէ ուսման ընթացքում և թէ ուսումը աւարտելուց չտուլ:

գ. Աշակերտողների տեղափոխութիւնները չառաջդիմութեան համեմատ:

դ. Ընտրութիւնը դասագրքերի հաստատուած ցուցակի միջից և այլ ուսումնական պարագաների, որպէս նաև գրադարանական գրքերի, ընտրութիւնը:

ե. Տարեկան հարցաքննութիւնների ցուցակի կազմելը:

զ. Ուսուցիչների համարատուութիւնները և նկատողութիւնները աշակերտողների ամսական չառաջդիմութեան և վարքի համեմատ:

է. Հնարքներ հալթհալթելը, որ աշակերտողները չը ծանրաբեռնւին և, եթէ կարելի է, ազատ լինին իրանց ուժից վեր տնային պարապմունքներից:

ը. Արժանացնել ուսման վկայականի մի և երկդասեան ուսումնարանների ընթացքի բոլոր աւարտողներին:

Զ. Աշակերտների և աշակերտուհիների մասին:

49. Աշակերտների թիւը իւրաքանչիւր բաժանմունքում պէտք է լինի ոչ աւելի քան վաթսու. իսկ եթէ տեղի և հանգամանքների պատճառով հարկ լինի միաւորել մի սենեակում երկու կամ նաև երեք բաժանմունքների, այդ դէպքում ևս՝ աշակերտների կամ աշակերտուհիների թիւը չը պէտք է վերուգրածից աւելի լինի:

50. Հարկն եղած տեղը պէտք է ամեն մի բաժանմունքի համար բաճալ զուգընթացներ առանձին ուսուցիչներով և վարժուհիներով:

51. Եկեղ. Ծխակ. ուսումնարանների առաջին դասարանի առաջին բաժանմունքի մէջ ընդունուում են մանուկներ, որոնց հասակը ութը տարեկա-

նից պակաս և տասը տարեկանից աւելի չը պէտք է լինի, և նոյն համեմատութեամբ՝ լաջորդ բաժանմունքի մէջ:

52. Ուսումնարան մտնել ցանկացողները՝ հողաբարձութեան նախագահին մատուցանում են խնդրագրերի հետ ծննդեան վկայականը:

53. Աշակերտների և աշակերտուհիների ընդունելութեան ժամանակը երկու անգամ է՝ տարւաւ մէջ, ալն է՝ ուսման տարւաւ սկզբին և լուծարին:

54. Յունւարին մտնող աշակերտները և աշակերտուհիները պարտաւոր են պատրաստ լինել առաջին կիսամակի ըննութիւնը տալու:

55. Աշակերտները և աշակերտուհիները իրանց ուսուցիչների և վարժուհիների հետ հաղորդում են Սուրբ Խորհուրդին գոնէ մի անգամ տարւաւ մէջ՝ Տիրոջ Ս. Յարութեան տօնի օրը:

56. Աշակերտողներից ամեն մէկը վճարում է ուսումնարանին հոգաբարձութիւնից նշանակած ուսման վճարը:

57. Աշակերտողներից ամեն ոք ստանում է ուսումնարանից ուսումնական բոլոր պիտուքները (ալն է՝ դասագրքեր, տետրակներ, թուղթ, կապարագրիչներ, գրիչներ և ալն), միանշաղ վճարելով դորա համար սահմանած տարեկան չափաւոր տուրքը լօգուտ ուսումնարանին:

58. Աշակերտողներից նոքա, որոնք վկայւած չքաւորներից են, հոգաբարձութեան կարգադրութեամբ աղատուում են ուսման վճարից և ալ տուրքերից կամ ամբողջովին և կամ մասամբ:

Է. Ուսման մասին:

59. Հալոց Եկեղ.Մխակ. ուսումնարաններում աւանդում են առանձին ծրագրով սահմանւած ուսմունքները:

60. Աւարկաների դասաւանդութիւնը կատարւում է՝ հալոց լեզուով՝ քացի ուսաց լեզուից, ուսաց պատմութիւնից և Ռուսիայի աշխարհագրութիւնից, որոնք ուսաց լեզուով են աւանդուում:

Մանօթ. Ռուսաց պատմութիւնը և Ռուսիայի աշխարհագրութիւնը աւանդւում են՝ ալն ուսումնարաններում, ուր աւանդւում են ընդհանուր պատմութիւն և ընդհանուր աշխարհագրութիւն:

61. Ուսումը աւարտելուց լետու, աշակերտներին և աշակերտուհիներին հարցաքննութիւն է լինում հողաբարձների և աշակերտների ծնողների առջև:

62. Ան աշակերտները, որոնք հարցաքննութիւններին լառաջադէմ կ'երևան, տեղափոխւում են լաջորդ բաժանմունքը, իսկ աւարտողները ստանում են ուսման վկայական:

63. Յառաջդիմութիւն չ'արած աշակերտները և աշակերտուհիները կարող են մի տարի ևս մնալ նոյն բաժանման մէջ:

64. Հարցաքննութեան աւարտելուց լետով, հոգաբարձութեան նախադասի, ուսուցիչների և վարժուհիների ստորագրութեամբ կազմուած է արձանագրութիւն, որի մէջ նշանակուած են հարցաքննութեան արդիւնքներն և առաջնորդութեան կողմէն աշակերտներին և աշակերտուհիներին, որոնք արժանաւոր կը լինին փոխադրութեան կամ վկայագրի և թէ՛ ալն աշակերտների և աշակերտուհիների, որոնք նոյն բաժանմունքում պէտք է մնան, կամ որոնք ուսումնարանից պէտք է իսպառ արձակուին: Այդ արձանագրութիւնը ուղարկուած է ի հաստատութիւն Առաջնորդի, որը, վաւերացնելով նորա կանոնաւորութիւնը, լետ է դարձնում գործադրութեան համար և ուսումնարանում պահպանելու համար:

65. Ամառնալին արձակուրդի ժամանակը որոշուած է քաղաքներում յունիսի 15-ից ջ25 օգոստոսի. իսկ գիւղերում սահմանուած է տեղական հանդամանքների համեմատ, ալն է՝ հունձների, ալգեկութի ժամանակ, հոգաբարձութեան որոշման համեմատ, որ մի անգամ ընդմիշտ հաստատուած է Առաջնորդը:

66. Եկեղ.Մի. ուսումնարանների աշակերտները և աշակերտուհիները արձակուած են կիրակի և ալն տօն օրերը, որ կը նշանակուեն Ամենալն Հայոց Վեհապառ Հայրապետից հաստատուելի առանձին ցուցակում:

ԱՄՍԻԱՅ ՔՐՕՆԻԿ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՆԵՐ

Ահա, վերջապէս, գրասեղանիս առջև նստած: Ձեռքս եմ առնում գրքիս, որ մի տառնեակ օր անդործ էր մնացել: Ես օգուտ էի քաղել ժամանակից՝ մի տառնեակ օրով հեռանալ Թիֆլիսի ամառաւ միակերպ և իրօք տաղտկալի կեանքից, հեռանալ ու դնալ Անդրկովկասի ալն վալդերը, որոնք ամենալաւ ամառանոցների հուշակ են ստացել: Դրանք են Բօրօմ և Արասթուման: Ես առաջին անգամն էի տեսնում թէ՛ մէկը և թէ՛ միւրը, Խոստովանուած եմ և վկայում՝ նրանք արժեն ալն բոլոր գովեստներին, որ միշտ լսել եմ նրանց մասին: Բայց ինձ թւում է, թէ Արասթումանի մասին չատ աւելի քիչ են խօսում, քան Բօրօմի մասին. և, ըստ իս, անիրաւաբար: Արասթումանը Անդրկովկասի ամենաքանդելի անկիւններից մէկն է և նշանաւոր է նրանով, որ ոչ միալն ունի անպալման լաւ չոր, առողջ, խտակ, մաքուր օդ, շնորհիւ իւր բարձր դիրքի (4.248 ոտնաչափ ծովի մակերևութից բարձր) և առատ անտառալին բուսականութեան, ուր սոճին մեծագոյն տեղն է բռնում, ալ և նրանով, որ մի ալդալիսի գեղեցիկ և մաքուր տեղում կա թէ՛ գետակ և թէ՛ տաք ջրեր, որոնց օգտակար դարձնելու համար բանել են և՛ փող և՛ մանաւանդ խելք, գիտութիւն՝ միացած անձէր աշխատութեան հետ, իբր արդիւնք սիրոյ: